

Kaip manote, ar tautos sąvoka svarbi globaliame pasaulyje? Kaip jūs suprantate sąvoką „žmogaus autentiškumas“? Ar individo autentiškumą jūs siejate su tautiškumu? Pakomentuokite nuomonę, kad tautinės valstybės yra diskriminacijos ir karinės agresijos priežastys, nes susitapatinę su savo tautos ir valstybės didingumo idėja žmonės ima žeminti kitas tautas ar siekti jas užkariauti? Kaip jūs suvokiate sąvoką „tautinės vertybės“?

„METAI“ – TAUTINĖ POEMA APIE PAŽEMINTOS TAUTOS IŠLIKIMĄ

Mūsų mokytojai nėra vien mokyklos mokytojai, nors jie mums labai reikalingi. Kai suaugame, mūsų mokytojais tampa tie, kas mus sukrečia nauju radikalumu, kas geba išrasti meno ar literatūros techniką, mąstymo būdą, atitinkantį mūsų šiuolaikiškumą, tai yra mūsų sunkumus ir nesuvokiamus džiūgavimus.
Gilles 'as Deleuz 'as

UŽDUOTIS

1. Kaip suprantate sąvoką „šiuolaikiškumas“? Pasitelkę visas turimas konteksto žinias, apibūdinkite, kas „šiuolaikiškumas“ buvo Donelaičiui jo gyvenamu metu.
2. Prisiminę „Metų“ svarbą mūsų literatūrai, Vyžlaukio valsčiaus pavadinimo simbolinę prasmę ir Donelaičio bylinėjimosi su Teofilu Ruigiu istoriją, pasamprotaukite, ar Donelaitį galima vadinti literatūriniu ir kultūriniu savo laiko radikalu? Argumentuokite.
3. Pasvarstykite, kodėl Donelaičiui tautiškumas didesnė vertybė nei individualumas.
4. Perskaitykite teorinę medžiagą ir savais žodžiais paaiškinkite, kodėl Donelaitis ragindamas lietuvius nesipriešinti ne pažemina juos, bet iškelia. Ar sutinkate, kad Donelaičio laiku tokia savivertės kėlimo strategija buvo vienintelis būdas stabdyti lietuvninkų nutautėjimą.

APIE PAŽEMINTUS IŠRINKTUOSIUS

Literatūros tyrinėtojai Donelaičio poemą vadina tautos gynimo manifestu. Tas manifestas neišvengiamai susijęs su Donelaitį veikusiomis kultūrinėmis įtakomis. Donelaitis gerai suprato savo laiko „šiuolaikiškumą“ ir žinojo, kad būrų pasaulėžiūra grindžiama religine savimone, todėl be religinio sluoksnio „Metų“ nebūtų valstiečių suprasti. Todėl, kaip jau buvo minėta pirmoje ciklo apie mūsų literatūros pradininką pamokoje, „Metuose“ sukuriama tautinės tapatybės modelis, kuriame tautiškumas grindžiamas etnine priklausomybe lietuvių tautai ir moralinėmis pietistinėmis nuostatomis. Socialiai pažemintas Mažosios Lietuvos lietuvninkas pagal pietistinę vertybių sistemą turi būti darbštus, kuklus, saikingas ir nuolankiai priimti Dievo jam paskirtą būro vaidmenį. Šių vertybių laikymasis garantuoja, kad būras bus moraliai pranašesnis už turtingus ir išlepusius kitataučius. Norėdamas įtikinti būrus, kad priklausymas tautinei bendruomenei yra jų harmoningos būties pamatas, Donelaitis kaip įtikinimo priemonę iškelia pietistines nuolankumo ir nulemtumo idėjas: Dievas žmogui paskirdamas tautą ir socialinį vaidmenį įpareigoja laikytis tos tautos tradicijų ir to socialinio sluoksnio pareigų. Donelaitis nori įtikinti lietuvius, kad pranašesnis ne aukštesnio socialinio sluoksnio žmogus, o Dievo paskirtą planą nuolankiai vykdančias žmogus. Dievas paskyrė būrui būti lietuviu, tad jis negali išsižadėti tautinės tapatybės, nes kitaip pažeis dievišką tvarką ir praras amžinojo gyvenimo galimybę. Moderniam žmogui sunku suvokti tokį pasyvumą

ir nuolankumą, bet Donelaičio laikais toks tautinės tapatybės modelis buvo bene vienintelė kovos prieš nutautėjimą forma: elementariomis buitinėmis bei religinėmis dogmomis mąstantis būras vargu ar galėjo suvokti lietuviško hegzametro svarbą, bet priėmęs būro-lietuvio kaip Dievo paskirtą vaidmenį vykdančio išrinktojo vaizdinį galėjo įgyti savivertės jausmą, nes save išvysta ne pono darbininką, bet kaip dieviškos valios vykdytoją. Nuolankiai susitaikydamas su Dievo paskirtu likimu (būti būru-lietuviu), jis galbūt lieka pažemintas socialiai, bet nesugriauna dieviškos tvarkos ir užsitikrina amžinąjį gyvenimą. Donelaičio pasaulyje stojiškai kęsdamas žemiškus išbandymus būras tampa ne pažemintas, o išaukštintas.

I grupė. TEOLOGAI

DONELAITIS „Metai“ (ištrauka)

Mes lietuvninkai vyžoti, mes nabagėliai
Ponams ir tarnams jų rods prilygti negalim;
Bet ir poniškas ligas kentėt neprivalom.
Ak! kaip daug mieste bei dvaruose prisistena,
Kad mus atlankyt pamaži vėl vasara rengias.
Čia viens, rėkaudams durnai, su podagra piaujas;
O kits ten, kitaip dūsaudams, daktaro šaukia.
Ai! dėl ko ponus taip skaudžiai kankina ligos?
Kodėl jų taip daug pirm čėso giltinė suka?
Todėl, kad jie būriškus išjuokdami darbus
Su griekais kasdien ir vis tingėdami penis.
O štai mes, mieste per nieką laikomi būrai,
Pasukų kiek ar išrūgų skystų prisisurbę,
Vis tekini, kaip klapams reik, atliekame darbus.
O kad kartais kokį dar lašinių šmotelį
Ar dešros lietuviškos ben kiek paragaujam,
Tai dar juo dailiaus uždėts mums sekasi darbas.
(Pasakotojas „Vasaros darbuose“)

Mt 5 PALAIMINIMAI

¹ Matydamas minias, Jėzus užkopė į kalną ir atsisėdo. Prie jo prisiartinio mokiniai. ² Atvėręs lūpas jis mokė:

³ „Palaiminti turintys vargdienio dvasią: jų yra dangaus karalystė.

⁴ Palaiminti liūdintys: jie bus paguosti.

⁵ Palaiminti romieji: jie paveldės žemę.

⁶ Palaiminti alkstantys ir trokštantys teismo: jie bus pasotinti.

⁷ Palaiminti gailestingieji: jie susilauks gailestingumo.

⁸ Palaiminti tyraširdžiai: jie regės Dievą.

⁹ Palaiminti taikdariai: jie bus vadinami Dievo vaikais.

¹⁰ Palaiminti persekiojami dėl teismo: jų yra dangaus karalystė.

¹¹ Palaiminti jūs, kai dėl manęs jus niekina ir persekioja bei meluodami visaip šmeižia.

¹² Būkite linksmi ir džiūgaukite, nes jūsų laukia gausus atlygis danguje. Juk lygiai taip kadaise persekiojo ir pranašus“.

(*Evangelija pagal Matą „Kalno pamokslas“*)

UŽDUOTIS. Grupėje žodžiu aptarkite antrame laukelyje esančius orientacinius klausimus ir parašykite 80 žodžių samprotavimą, pagrindžiantį idėją, kad *Donelaitis tautinę tapatybę grindžia bibliiniu vargdienių įvaizdžiu*.

1. Kokiais žodžiais apibūdinami lietuvninkai? Kokios savybės juos skiria nuo ponų?
2. Kas būrus daro pranašesnius prieš ponus?
3. Siedami pateiktą „Metų“ ištrauką su Evangelijoje pagal Matą pateiktu „Kalno pamokslu“, pagrįskite mintį, kad Dievas lietuvninkus būrus ne žemina, bet aukština.

II grupė. KULTŪROLOGAI

DONELAITIS „Metai“ (ištrauka)

Kad prieš vakarą tu pasislėpus pradėdi juoktis,
O mes daug prisivargę jau į patalą virstam,
Tai tu tarp kitų paukštelių nei karalienė
Vis dailiaus ir šlovingiaus savo šūkteri šūtka.
O kad kartais kobotą mes tavo pamatom,
Tai tu mums nei žvirblis būriškas pasirodai.
Tu sermėgų poniškų, puikiai padarytų,
Ir žiuponiškų turbonų niekini rėdą;
Bet vis nei būrka prastai viešėdama čiauški.
Ak! ir tarp žmonių daug syk taip jau nusiduoda,
Kad ant svieta šio mainų tikrai padabojam.
Diksas, ans žioplys, mieste didei pasipūtęs
Ir su rūbais blizgančiais kasdien išsirėdęs,
Nei dievaitis koks tarp būrų skiauturę rodo;
O kad kartais mes jo glūpą girdime kalbą,
Tai ir būrs tur spiaudyt ir didei nusidyvyt;
Ypačiai kad apjekėlis toks niekina dievą
Ir besišypsodams kaip pons glūpumą parodo.
Ak! kiek sykių Krizas, į vyžas įsinėręs
Ir savo skrandą būrišką viešėt užsimovęs,
Po prastu savo stogu nei lakštingala čiauška,
Kad širdingai jis savo dievą pradeda garbint.
Tu, paukšteli miels! ne poniškai prisivalgai.
Riebūs mūs lašiniai bei dešros tau nepatinka,
Ir keptų bei virtų valgių mūsų nenori.
Tu neliūbiji pyragų neigi ragaišių
Irgi nevožiji gardžiausio gėrimo ponų;
Bet, pasisotinusi prastai, tikt vandens trokšti.
Tikt n'uzmiršk, gaidau! per daug giedodama valgyt.
Imk drąsa, nečėdyk, kas mums birbina galvas.
Valgyk sau sveika, kad nori, vabalą margą!
Valgyk grikvabalius, muses ir dyviną žiogą!
Valgyk skruzdėles ir jų negimusią veislę;
Bet ir mūs paminėk į mūsų girę parėjus,
Kad dainuodama dar ilgiaus savo vasarą švėsi
Ir „Jurgut, kinkyk, paplak, nuvažiuok" pasakysi.

(„Pavasario linksmybės“, *Lakštingalos epizodas*)

„Posovietinis laikotarpis ir Berlyno sienos griuvimas sukūrė, tiek Lietuvoje, tiek kitose posovietinėse visuomenėse, unikalią hibridinę kultūrą. Šiuo laikotarpiu žmonių skrandžiai, spintos, butai ir sąmonė buvo užpildomi žavingais, mažai tepažįstamais dalykais, importuotais iš Vakarų. Tą procesą galima pavadinti savanoriška kultūrine kolonizacija – intensyviai imituojama, kopijuojama, apropriuojama, importuojamos sąvokos, koncepcijos, įstatymai, daiktai, skoniai, mados. Skolintų simbolių, kodų ir koncepcijų pagrindu kuriama nauja visuomenė. Formavosi keista, groteskiška, mitų, paradoksų ir prieštaravimų kupina posovietinė kultūra, kurią apibūdina netikrumas, savosios vietos ir savosios tapatybės paieškos bei nuolatinis dairymasis į Vakarus. Mimetinė pereinamojo laikotarpio kultūra buvo efemeriška, sparčiai besikeičianti ir trumpalaikė. Mimezė yra, visų pirma, nelygybės išraiška – silpnesnysis imituoja, siekdamas apsimesti, pritapti ir prilygti. Kai žmonės vakarietišką kultūrą pradeda identifikuoti kaip savą, savaime suprantamą ir natūralią, jie liaujasi dairytis per petį į autoritetus ir ima suvokti save kaip lygiaverčius dialogo dalyvius.“

(*Kultūrologė Rasa Baločkaitė*)

UŽDUOTIS. Grupėje žodžiu aptarkite antrame laukelyje esančius orientacinius klausimus ir parašykite 80 žodžių samprotavimą, pagrindžiantį idėją, kad *Donelaitis nori pabrėžti, jog tautinė tapatybė suteikia autentiškumo jausmą ir saugo nuo vidinės tuštumos.*

1. Kokias lakštingalos savybes išaukština pasakotojas?
2. Kodėl į lakštingalos aprašymą įterptas pasakojimas apie Diksą?
3. Kurie žodžiai rodo, kad Diksas rengiasi poniškai norėdamas būti pranašesnis už kitus būrus?
4. Pasiremdami Rasos Baločkaitės mintimi, paaiškinkite, kodėl neviežlybi būrai, mėgdžiodami ponus, pasmerkia save neautentiškumui?
5. Kodėl tapatybės perkūrimas pagal svetimias tradicijas gali baigtis tuštumos jausmu?

III grupė. LITERATŪROS TEORETIKAI

DONELAITIS „Metai“ (ištrauka)

Mes lietuvninkai, pirm to nepažindami svieta,
Dingojom vis, kad tik šveisteris ir prancūzas
Žmones su svetimais savo mokslais moka supainiot
Ir kad vokiečiai tikt vogt ir keikt nesigėdi.
O štai tarp lietuvninkų taip jau nusiduoda,
Kad lietuviškas tūls smirdas irgi bedievis
Lietuvai ir lietuvninkams mums gėdą padaro.

Ak lietuvninkai, širdingi mano broleliai!
Ben nesilyginkim akliems šio svieto bedieviams
Ir n'atbokim, kad į mus žiūrėdami bloznai
Šypsos ir glūpus štukius pramanydami juokias.
Taigi dabar aš jus, kaip viernas klaps pamokindams.
Nei prancūziškai, nei vokiškai nepagyriau;
Bet tikt būriškai, kaip draugas jūsų pažįstams,
Jums tiesiog pasakiau, kaip man pasakyt pasitaikė.
(Selmas, „Rudenio gėrybės“

Kolonizuojama tauta patiria didelį spaudimą iš kolonizatorių, todėl ji sutelkia visas vidine jėgas, kad išliktų. Atmesdami kolonistų steigiamas reikšmes, kolonizuotieji savo kultūros viduje ima visais įmanomais būdais stiprinti jų tapatybę palaikančius simbolius (kalbą, papročius, tradicijas). Tam tikslui ji pasitelkia ir literatūrą. Nenuostabu, kad tokioje situacijoje atsiranda literatūros kūriniai apie tautos išskirtinumą, unikalumą, moralinį pranašumą. Kolonizuojama tauta nuo patiriamų represijų ir tapatybę griaunančių jėgų ima gintis okupantus demonizuodama ir kurdama simbolinę savo išskirtinumo sferą, kuri jiems sugražintų savigarbą ir autentišką tapatybę.

(Pagal literatūros teoretiką Homi K. Bhabha)

„K. Donelaičio lietuviškumas buvo jo širdies dalykas, bet drauge ir sąmoningas nusistatymas. K. Donelaičio vadovaujamoje Tolminkiemio parapijoje tuomet didesnę dalį gyventojų sudarė kalbantys vokiškai, prancūziškai. Jeigu jis būtų „objektyvus“ gyvenimo vaizduotojas, tai „Metuose“ mes rastume tarp veikiančių personažų ne tik lietuvininkus būrus, bet ir kitataučius, vokiečius ar naujuosius kolonistus. Bet to nėra. Kitataučiai valstiečiai Metuose nevaizduojami, jie tik minimi ir dažniausiai kaip neigiama priešprieša lietuvininkams. Jų adresu siunčiamos replikos, atspindinčios tautinių santykių įtampą Mažojoje Lietuvoje.“

(Albinas Jovaišas)

UŽDUOTIS. Grupėje žodžiu aptarkite antrame laukelyje esančius orientacinius klausimus ir parašykite 80 žodžių samprotavimą, pagrindžiantį idėją, kad *Donelaitis literatūrą panaudoja kaip priemonę lietuvių išskirtinumo mitui sukurti.*

1. Koks individo ir bendruomenės ryšys išryškėja pateiktoje „Metų ištraukoje“?
2. Kodėl lietuvninkai raginami nesilyginti su ponais?
3. Pagrįskite idėją, kad šioje ištraukoje kalbama ne apie individualią, o apie kolektyvinę tapatybę.
4. Pasiremdami pateikta „Metų“ ištrauka, Donelaičio kontekstais ir Homi K. Bhabha įžvalgomis, samprotaukite, kodėl Donelaitis tapatybę grindžia ponų ir lietuvių priešprieša. Jums padės ir lietuvių literatūros istoriko Albino Jovaišo įžvalga.

IV grupė. ANTIGLOBALISTAI

DONELAITIS „Metai“ (ištrauka)

Bet kaip sviets po tam didžiuotis jau prasimanė
Ir lietuvninkai su vokiečiais susimaišė,
Štai ir viežlybums tuojaus į nieką pavirto;
Taip kad klapai vyžų, viežlybai padarytų,
O mergaitės krosytų marginių nekenčia.
Klapai kaip ponačiai su puikiais sopagačiais,
O nenaudėlės mergaitės su kedelačiais,
Lyg kaip jumprovos pasirodyt jau nesigėdi.
Taip lietuvninkai savo viežlybumą pražaidė.

Bet ir mūs valgius, lietuviškai padarytus,
Tūs išdykėlis nenauds išpeikt nesibijo.
Tėvai mūs kytri, kisielių virdami skanų
Ir su pienu jį šeimynai duodami valgyt,
Didelį savo namams visiems padarydavo džiaugsma.
O kad šiupinį kartais jiems išvirdavo tirštą
Ir lašinių kokį šmotelį duodavo priedams,
Ak! kaip girdavo sotinti bernai gaspadorių.
Ogi dabar kasdien kiekviens, mėsos išsižiodams
Ir daug syk kaip šuo išplėšdams, vargina būrą.

(Krizas, „Vasaros darbai“)

Senosios civilizacijos žlugdavo (taip pat ir tautos išnykdavo) toli gražu ne vien dėl priešų (barbarų) antplūdžio, bet ir dėl to, kad nebepajėgdavo reprodukuoti savo narius bei atskirus sociumo segmentus jungiančios „medžiagos“. Tokios medžiagos, kurios esminę dalį privalėtų sudaryti sociumo narių daugmaž vienodai suprantamos ir praktikuojamos dvasinės vertybės, papročiai, tradicijos. Tauta, tautinė bendruomenė išlieka svarbios sąvokos ir globaliame pasaulyje. Taip yra dėl to, kad tauta savyje ne tik saugo kultūrinės, dvasinės vertybes, jų istorinį paveldą, bet ir skatina žmonių bendruomeninį sugyvenimą. Tauta ir puoselėjamas tautiškumas, tautinė savimonė išlieka ypač veiksmingu priešnuodžiu agresyvėjančiam vartojimo kultui, egocentrizmui, dorovinei degradacijai, taip pat padeda atsispirti globalizacijos atnešamam kultūrų vienodėjimui ir leidžia išsaugoti civilizacijos multikultūriškumą, be kurio pasaulis būtų nykia vienas.

(Pagal sociologą Romualdą Grigą)

UŽDUOTIS. Grupėje žodžiu aptarkite antrame laukelyje esančius orientacinius klausimus ir parašykite 80 žodžių samprotavimą, pagrindžiantį idėją, kad *Donelaitis moderniam žmogui leidžia suprasti nacionalinių kultūrų įvairovės svarbą.*

1. Kaip „Metuose“ vertinamas tautų ir kultūrų maišymosi procesas?
2. Kokių lietuviškumo atributų išsižada neviežlybi būrai?
3. Kodėl būtent tie atributai yra svarbi tautinės tapatybės dalis?
4. Siedami pateiktą „Metų“ ištrauką su sociologo Romualdo Grigo mintimis, pasamprotaukite, kodėl svarbu saugoti tautinę tapatybę, nurodykite tautiškumo sąsajas su daugiakultūriškumu.

ĮSIVERTINKIME

I	Kodėl Donelaitis gindamas būrus niekina ponus? Kodėl jis nesiekė realistiškai vaizduoti tautų įvairovės?
II	Palyginkite Mikalojaus Daukšos ir Kristijono Donelaičio tautos gelbėjimo vizijas. Kuri jums atrodo šiuolaikiškesnė? Kodėl?
III	Kodėl gindamas būrų savigarbą rašytojas neskatina jų maištauti prieš socialinę nelygybę? Kodėl Donelaitis nesistengė objektyviai vaizduoja įvairių Mažosios Lietuvos tautų santykius? Kaip jūs vertinate tokią tautinės tapatybės gynimo strategiją: tai netoleruotinas realybės iškraipymas ar istorinės situacijos padiktuota būtinybė?